

EROL GÖNGÖR

<https://islamansiklopedisi.org.tr/gungor-erol>

25 Kasım 1938’de Kırşehir’de doğdu. Babası Hacıhâfızoğulları’ndan Abdullah Sabri Bey annesi Zeliha Gülşen Hanım’dır. İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde yaptı. Dedesi Ahî Evran Camii imamı Hâfız Osman Efendi’nin çevresinde ve Kırşehir’in mânevî atmosferi içinde tarih ve kültür konularına ilgi duydu. Ortaokul sıralarında eski yazıyı öğrendi. Lise talebesi iken özel Arapça dersleri aldı. O yıllarda İslâm-Türk kültür tarihinin ana eserlerini okumaya başladı. Bu durum, onun daha sonraki ilim hayatının önemli bir tarafını teşkil edecek olan millî ve İslâmî kültür değerlerine ilgisinin temelini oluşturdu. Öte yandan Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken gibi fikir adamlarının kitaplarını okudu. İlk yazısını da yine bu yıllarda mahallî bir gazetede takma adla yayımladı.

1956’da Kırşehir Lisesi’ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydoldu. Bu arada devrin ilim, fikir ve sanat adamlarının toplandığı meclislere katıldı; Fethi Gemuhluoğlu tarafından Mümtaz Turhan’a tanıtıldı. Onun teşvikiyle Hukuk Fakültesi’nden ayrılarak Edebiyat Fakültesi’nin Felsefe Bölümü’ne geçti; üniversitedeki tahsil hayatı boyunca hocasından çok etkilendi.

Erol Güngör öğrenciliği sırasında kendi fakültesinde memurluğa başladı (1957). Bu yıllarda Fransızca yanında İngilizce de öğrendi. Misafir Profesör Hains’in laboratuvar asistanlığını yaptı ve derslerini Türkçe’ye çevirdi. Edebiyat Fakültesi’nden mezun olduğu yıl (1961) Tecrübî Psikoloji Kürsüsü’ne asistan tayin edildi. Asistanlığı sırasında Türkiye’de yeni bir ilim dalı olan sosyal psikolojiye yöneldi. Bu disiplinin önemli temsilcilerinden Krech ve Crutchfield’in eserini *Sosyal Psikoloji* adıyla Türkçe’ye tercüme etti. Akademik çalışmalarının yanı sıra der-

gi ve gazetelerde yazı yazmayı sürdürdü. 1965'te Mümtaz Turhan'ın yönetiminde hazırladığı *Kelâmî (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon* adlı teziyle doktor unvanını aldı. 1966'da Colorado Üniversitesi'nden sosyal psikolog Kenneth Hammond'un daveti üzerine Amerika'ya gitti. Bu üniversitenin Davranış Bilimleri Enstitüsü'nde milletlerarası bir ekibin araştırmalarına katıldı. 1968'de yurda dönerek Tecrübî Psikoloji Kürsüsü'nde sosyal psikoloji derslerini yürütmeye başladı. Askerliğini yaptığı yıllarda hazırladığı *Şahıslararası İhtilâfların Çözümünde Lisanın Rolü* adını taşıyan teziyle doçent oldu (1970).

Üniversitede verdiği dersler ve ilmî yayınları ile Türkiye'de sosyal psikoloji dalını önemli bir alan haline getiren Erol Güngör Başbakanlık Planlama Teşkilâtı'nda, Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın çeşitli komisyonlarında görev aldı. 1978'de, genel değerler sistemiyle ah-lâkî değerler arasındaki ilişkileri sosyopsikolojik açıdan incelediği *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* başlıklı takdim teziyle sosyal psikoloji profesörü oldu. 1982 yılında Selçuk Üniversitesi'ne rektör tayin edildi. Bu görevi sırasında 24 Nisan 1983'te İstanbul'da vefat etti.

XX. yüzyılın ikinci yarısında İslâm'ı ve milliyetçiliği yeniden ele alıp değerlendirenler arasında önemli bir yeri bulunan Erol Güngör, bir tarafıyla Ziya Gökalp ve Mehmet İzzet'le başlayıp Mümtaz Turhan'la devam eden Türk sosyoloji mektebinin bir halkasını teşkil ederken diğer taraftan İslâm'ın ve milliyetçiliğin ilgiyle takip edilen bir yorumcusu olmuştur. Kendisinin de bir yazısında belirttiği gibi ("Mümtaz Turhan'ın Ardından", *Hamle*, nr. 2, 17 Ocak 1983, s. 18-20) Mümtaz Turhan bir ilim adamıydı, fakat bir mütefekkir değildi. Psikolojiyi edebiyat ve felsefe ile karıştıranlara karşı çıkmış, meselelerine pozitivist bir zihniyetle yaklaşmıştı. Erol Güngör ise yine sağlam bilgilere ve objektif davranışa sahip olmakla beraber bu bilgileri her sınıftan aydınının kavrayabileceği şekilde ifade edebilmiştir. Din, kültür, medeniyet, milliyet gibi birçok düşünür ve yazarın parça parça ele aldığı konulara Güngör sistematik, kategorik, hatta didaktik bir yön vermiştir. Bu bakımdan terkipçi bir zihniyete sahiptir.

Erol Güngör eserlerinde nakillerden çok birinci kaynaklara, tercümesi yapılmış eserlerde bile orijinal metinlere başvurmuştur. Yazılarının ikna edici oluşunun sebeplerinin başında, ele aldığı her konuda metot olarak önce o fikri veya insanı anlamak, öncekilerle veya başka fikirlerle kıyaslamak, daha sonra da tahlil ve terkip etmek gibi açık ve güvenilir bir yol tutması gelir. Kendisinin taraftarı olduğu dünya görüşünün mensuplarını da eleştirmesi inandırıcılığını destekler. Sosyal çalkantıların yoğunlaştığı 1960 sonrasının yayın hayatında Erol Güngör'ün kitaplarından bazılarının yüksek tirajlara ulaşması, birçok münakaşa ve ihtilâflarda aklî ve mantıkî delillerle ikna edici bir ifade kullanarak uzlaştırma kabiliyetiyle açıklanabilir (1996 yılı itibariyle *Türk Kültürü ve Milliyetçilik* 11., *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri* 10., *Kültür De-*

ğışmeleri ve Milliyetçilik 8., Tarihte Türkler 7., İslâm Tasavvufunun Meseleleri 5. basımına ulaşmıştır).

Erol Güngör, sosyolojiyi Türkiye'ye getirmesi ve üniversitelerde sosyoloji kürsüsünün kurulmasına öncülük etmesi, sosyolojik tahlillerini Türk sosyal hayatına uygulaması gibi başarıları dolayısıyla takdir ettiği Ziya Gökalp'in din konusundaki tereddütlü ve çelişkili fikirleriyle ("Ziya Gökalp ve T rk c l kte Din Meselesi", *Atsız Armağanı*, İstanbul 1976, s. 267-280) kültür-medeniyet ayırımını da ilmî bir Şekilde ele almış ve eleştirmiştir (Muallâ T rk ne, "Ziya Gökalp ve Erol Güngör'de Medeniyet Kavramı", *Erol Güngör İçin*, Ankara 1988, s. 179-189).

İslâmiyet'in güncel problemlerini çeşitli yazılarında ele alan Erol Güngör' n *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri* adlı kitabı Müslümanlığı hayata açmak, reform konusunu spekulasyona kapılmadan sağlıklı olarak yorumlamak, faiz meselesinde yeni bir hamle yapmak gibi önemli konuları ihtiva eder. Ona göre Hıristiyanlıkta olduğu gibi Kayser'in ve İs 'nın ayrı ayrı h kimiyetleri söz konusu olamaz. İnsanı madd  ve mânevî bütünlüğüyle kavrayan İslâm'da bu bakımdan laiklik sadece vicdan hürriyeti m nasında düşünülebilir. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri* adlı kitabında da Őeriat, tasavvuf, akıl-bütün, dünya nizamı - i yaşayış konularını irdeler. Çeşitli felsefe ve dinlerde mistisizmi inceledikten sonra tasavvufun tarih  gelişimi, iktidarla ilişkisi, bilgi ve vecd gibi felsefi-psikolojik problemleri değerlendirir. Bütün gayretlere rağmen tasavvufi hareketin zaman zaman ( zellikle bazı Őathiyy t metinlerinde bir Müslüman'ı ürkütecek kadar) Ehl-i sünnet itikadının dışına taşmasını ve birçok parlak zek yı kültür alanının dışında bırakmasını, böylece mutasavvıfların toplum meselelerine ilgi göstermemelerini de hareketin olumsuz tarafı olarak görür. Buna karşılık pozitivist düşüncenin aşkı ve imanı kalplerden uzaklaştırdığı bir çağda tasavvufun ahl k  ve psikolojik değerini vurgular. Sonuç olarak İslâm toplumunun bugün sahip olduğu potansiyelin en çok ihtiyaç duyulan ictihad yönüne çevrilmesini ister.

Eserleri. Erol Güngör' n kitap, makale, deneme, ansiklopedi maddesi ve tercüme Őeklindeki neşirlerinin sayısı 300'  bulmaktadır.

A) Telif Eserleri.

1. *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri* (E. Kırşehirlioğlu takma adıyla, İstanbul 1963). Türkiye'deki yabancı kültür h kimiyetiyle Hıristiyanlık telkin ve propagandası hakkında yapılmış bir araştırmadır. Misyonerliğin dünyadaki tarihçesi ve yayınları ile Türkiye'de XIX. yüzyıldan başlayarak kurumlaşması ve faaliyetleri, bu misyonda görev almış yabancı ve azınlık okullarıyla bunların dernek ve hastanelerinin incelendiği eserde konuya,  nceki Osmanlı ya-

zarlarının yaptığı gibi İslâmiyet ve Hıristiyanlık arasındaki farkların tartışılması yerine bir kültür değişmesi problemi olarak yaklaşmaktadır.

2. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik* (İstanbul 1975; 11. bs., 1995). Milliyetçilik düşüncesinin gelişmesini, Türk kültür ve milliyetçiliğinin dayandığı temelleri sosyal psikoloji açısından inceleyen yazılardan meydana gelmiştir.

3. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik* (Ankara 1980; 9. bs., İstanbul 1995). Çağdaş bir millî kültür kurmanın gereği üzerinde durarak teknoloji ve kültür değişmesi, millî tarih meselesi, örf ve âdetler, millî karakter gibi konular ele alan bir çalışmadır.

4. *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri* (İstanbul 1981; 10. bs., 1996). Hicrî XV. yüzyıla giriş sebebiyle kaleme alınmıştır. Eserin esasını, bütün Müslümanların Batı medeniyeti karşısında yeni bir medeniyet kurmak ve bunu kabul ettirmek mecburiyetinde oldukları fikri teşkil eder. Kitapta İslâm dünyasının meseleleri özellikle bu açıdan ele alınmıştır.

5. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri* (İstanbul 1982; 5. bs., 1993). *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*'nde eksik kalan tasavvuf konusunun ele alındığı bir kitaptır. Erol Güngör bir sosyal bilimci olarak tasavvufun tarih, felsefe ve sosyal psikolojinin ışığında nasıl teşekkül ettiğini ortaya koymuş ve İslâmiyet'teki yeri konusunda değerlendirmeler yapmıştır.

6. *Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik* (Ankara 1982; 7. bs., 1995). Çeşitli dergilerde yayımlanmış on altı denemeden meydana gelmiştir.

7. *Tarihte Türkler* (İstanbul 1988; 6. bs., 1995). Türk siyaset, kültür ve medeniyet tarihini geniş okuyucu kitlesine tanıtmak için kaleme alınmıştır. Erol Güngör'ün vefatı üzerine son şeklini almadan basılan eser, Türk tarihinin bir sosyolog gözüyle ele alınması bakımından dikkat çekicidir.

8. *Sosyal Meseleler ve Aydınlar* (haz. R. Güler – E. Kılınç, İstanbul 1995). Müellifin çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan millî kültür, edebiyat ve Türkiye'nin başlıca sosyal meselelerine dair yetmiş beş makale, ayrıca kendisiyle yapılan dokuz mülâkat ve sohbetten meydana gelmiştir.

9. *Değerler Psikolojisi* (Amsterdam 1993). Eser Güngör'ün profesörlük takdim tezidir.

10. *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk* (İstanbul 1995). Müellifin, sağlığında neşretme imkânı bulamadığı “Ahlâk Psikolojisi” ve “Sosyal Ahlâk” başlıklı iki ayrı çalışmasından oluşur.

Erol Güngör bunlardan başka Emin Işık, Yaşar Erol ve Ahmet Tekin ile birlikte ortaokul ve liseler için ahlâk; Sabri Özbaydar, Belma Özbaydar ve Ayhan Songar ile birlikte lise ve yaygın yüksek öğretim kurumu için psikoloji ders kitapları da yazmıştır.

B) Tercümeleri.

Sosyal Psikoloji, Nazariye ve Problemler (D. Krech – R. S. Crutchfield'den, İstanbul 1965, 1970, 1980);

İktisadî Gelişmenin Merhaleleri (W. Rostow'dan, İstanbul 1966; 4. bs., 1980);

Yirminci Asrın Manası (Kenneth Boulding'den, İstanbul 1969; 4. bs., 1980);

Sanayileşmenin Kültür Temelleri (John Neff'ten, İstanbul 1970; 3. bs., 1980);

Sınıf Mücadelesi (Raymond Aron'dan, İstanbul 1973);

Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme (Paul Hazard'dan, İstanbul 1973; 2. bs., 1981);

Dünyayı Değiştiren Kitaplar (Robert Downs'tan, İstanbul 1980). Bu son kitaba bir takdim yazısı yazan Erol Güngör mütercim olarak adını kullanmamıştır.

C) Makaleleri.

Erol Güngör *Diriliş, Türk Yurdu, Hisar, Yol, Ülkücü Öğretmen, Töre, Türk Edebiyatı, Millî Kültür, Yeni Düşünce, Yeni Sözcü, Türk Kültürü, Millî Eğitim ve Kültür, Konevî, Hamle, Ortadoğu, Millet* gibi dergi ve gazetelere yazdığı makalelerle geniş okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Onun psikolojik araştırmalarıyla ilgili ilmî yayınları da daha çok makalelerden oluşur.

Bu yayınların önemlileri şunlardır: “Kültür Temaslarının Atitüdlere Üzerine Tesiri” (*İ.Ü. Tecrübî Psikoloji Çalışmaları*, III [İstanbul 1961], s. 21-32, müellifin mezuniyet tezinin özeti); “İntiharlar ve İçtimaî Kıymetleri” (*Klinik Symposium*, I [İstanbul 1962], s. 22-27); “Kelâmî (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon” (*İ.Ü. Tecrübî Psikoloji Çalışmaları*, IV [İstanbul 1966], s. 9-40, müellifin doktora tezinin özeti); “Şahıslararası İhtilâflar ve Sübjektif Mâna Sistemleri (The Role of Differential Connotations in Interpersonal Conflict)” (*a.g.e.*, VII [İstanbul 1968], s. 25-50); “Interpersonal Conflict Reduction: The Effects of Language and Meaning” (Carl E. Kuhlman – Monroe J. Miller ile birlikte, *Human Judgment and Social Interaction* [USA 1973], s. 229-237); “Kültürde Eski Yeni” (*İ.Ü. Tecrübî Psikoloji Çalışmaları*, II [İstanbul 1974], s. 79-88); “Denotative and Connotative Meaning in Interpersonal Conflict” (*Leadership and Menagement Appraisal* [London 1974], s. 361-374).

Erol Güngör'ün eserlerinin bibliyografyası Vehbi Başar tarafından hazırlanmış (*Erol Güngör İçin*, Ankara 1988, s. 199-208), daha sonra Hanefi Bostan tarafından tamamlanmıştır (*Yedi*

İklim, nr. 55, Ekim 1994, s. 69-70). Türkiye’de ve Türkiye dışında ölümünden sonra Erol GÜNGÖR’ü çeşitli yönleriyle ele alan birçok sempozyum ve anma toplantısı düzenlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

İÜ Ed.Fak. Arşivi, Erol GÜNGÖR Dosyası.

Erol GÜNGÖR, “Hilmi Ziya Ülken İçin”, *Ortadoğu*, İstanbul 16 Haziran 1974.

Hayrani Altıntaş, “İslâm Tasavvufunun Meseleleri’nin Bir Değerlendirilmesi”, *Erol GÜNGÖR İçin*, Ankara 1988, s. 113-121.

Muallâ Türköne, “Ziya Gökalp ve Erol GÜNGÖR’de Medeniyet Kavramı”, *a.e.*, s. 179-189.

Vehbi Başar, “Erol GÜNGÖR Bibliyografyası”, *a.e.*, s. 199-208.

Fuat Yavuz, *Erol GÜNGÖR’ün Dil, Edebiyat ve Edebiyat Sosyolojisiyle İlgili Görüşleri* (yüksek lisans tezi, 1989), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adil Çiftçi, *Erol GÜNGÖR Hakkında Bir Monografi Denemesi* (yüksek lisans tezi, 1989), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahmet Taşgetiren, “İslâmın Bugünkü Meseleleri”, *Türk Edebiyatı*, sy. 97, İstanbul 1981, s. 37-39.

Emin Işık, “İçimdeki Erol’a”, *Türk Edebiyatı*, sy. 128, İstanbul 1984, s. 53-56.

Yılmaz Özakpınar, “Prof. Dr. Erol GÜNGÖR’ün İlmî ve Fikrî Şahsiyeti”, *a.e.*, sy. 152 (1986), s. 12-15.

Sabri Özbaydar, “Hocam Erol GÜNGÖR”, *Türk Kültüründe Dağarcık*, sy. 3-5, İstanbul 1984, s. 5.

M. Hanefi Bostan, “Prof. Dr. Erol GÜNGÖR ve Türk Tarihi Hakkındaki Görüşleri”, *TDA*, sy. 81 (1992), s. 35-45.

Ali Akar, “Ölümünün 10. Yılında Erol GÜNGÖR Çağrışimleri”, *Türkiye Günlüğü*, sy. 22, Ankara 1993, s. 66-68.

Bu madde TDV İslâm Ansiklopedisi’nin 1996 yılında İstanbul’da basılan 14. cildinde, 305-307 numaralı sayfalarda yer almıştır. Matbu nüshayı pdf dosyası olarak indirmek için tıklayınız.